

Sprawozdanie

Wydziału krajowego o czynnościach krajowych wędrownych nauczycieli gospodarstwa wiejskiego, weterynary i mleczarstwa.

Wysoki Sejmie!

W sprawozdaniu niniejszem kreśli Wydział krajowy obraz działalności nauczycieli wędrownych z r. 1895 a dla lepszego przeglądu zdaje oddzielnie sprawę o czynnościach: 1) wędrownych nauczycieli gospodarstwa wiejskiego, 2) instruktora mleczarstwa.

Co do wędrownego nauczyciela weterynary nadmieniam tu tylko Wydział krajowy, że p. Sochaniewicz w wykonaniu swego głównego zadania udzielał nauki z dziedziny weterynary w niższych szkołach w Horodence, Jagielnicy i Kobiernicach, a to w ramach programu dla tych szkół ułożonego, że był przez dłuższy czas użyty do zastąpienia fachowego nauczyciela hodowli w niższej szkole rolniczej w Kobiernicach, że wreszcie robił na większe rozmiary doświadczenia z Loefflerowskim zarazkiem tyfusowym na myszy w rozmaitych okolicach kraju, dotkniętych tą plagą i udzielał instrukcyi do sposobu użycia zarazka na gruntach gmin i obszarów dworskich, którym zarazka udzieliliśmy. O pracach p. Sochaniewicza w tym kierunku i o rezultatach osiągniętych znajdzie Wysoki Sejm bliższe szczegóły w sprawozdaniu Wydziału krajowego o czynnościach w sprawie tępienia myszy polnych.

I. Działalność krajowych nauczycieli wędrownych gospodarstwa wiejskiego.

W bieżącym roku czynnymi byli, podobnie jak pod koniec ubiegłego roku, czterej krajowi wędrowni nauczyciele, mianowicie: pp. Bolesław Gurski, Karol Mielecki, Witołd Traczewski i Seweryn Wiśniewski. Polem ich działalności były prawie te same powiaty, w których już zeszłego roku udzielali pouczeń. Doświadczenie bowiem kilkoletnie wykazało, że jednorazowe pouczenie zwłaszcza zaś w okolicach, gdzie ogół mieszkańców dość sceptycznie przyjmuje udzielane rady i wskazówki, nie doprowadzają do celu. Praca w takich okręgach musi trwać co najmniej przez dwa do trzech lat z rzędu, jeżeli ma wydać jakie owoce, nie można się też ograniczać w takich wypadkach na gołosłownem pouczeniu i wykazywaniu wad i niedostatków w gospodarstwie, lecz trzeba oddziaływać przykładami, któreby namacalnie stwierdzały prawdę głoszoną słowami i zachęcały do naśladowania.

Dlatego też postanowił Wydział krajowy, zmieniając częściowo poprzedni program prac zakreślonych dla wędrownych nauczycieli, wysłać ich w tym roku przede wszystkim ponownie do powiatów, w których już zeszłego roku działali, dla przekonania, się czy

i o ile skorzystano z ich zeszłorocznych pouczeń, a nadto wyznaczył jednemu z nich sposobem próby pewną kwotę z poleceniem użycia jej czyto na przeprowadzenie pewnych ulepszeń w jednym lub kilku gospodarstwach włościańskich dla przekonania sąsiadów o korzyściach płynących z takich ulepszeń i dla zachęcenia ich do naśladowania, czy też na zakupno i rozdział nasienia roślin pastewnych pomiędzy tych, którzyby się zdecydowali te rośliny uprawiać przekonawszy się o potrzebie intensywniejszego żywienia bydła. O sposobie użycia tej kwoty i osiągniętych rezultatach będzie mowa poniżej przy streszczeniu sprawozdań, przedłożonych przez wędrownych nauczycieli.

Tu nadmieniam tylko Wydział krajowy, że postanowił w przyszłości udzielać każdemu z nauczycieli wędrownych z kwoty, corocznie przez Wysoki Sejm w rubr. XV. wyznaczonej na środki ku demonstracyom przy nauce wędrownej, pewną część z poleceniem użycia jej w sposób powyżej podany, gdyż pokazało się, że to jest bardzo skuteczny środek (o rozbudzenia zainteresowania u tych, dla których się wykłady odbywają i do mimowolnego) zmuszenia ich do zmiany dotychczasowego sposobu gospodarowania na racjonalniejszy i produktywniejszy.

Kontrolę nad działalnością nauczycieli wędrownych Wydział krajowy utrzymywał stale za pomocą:

- a) dziennika czynności, jaki każdy nauczyciel wędrowny obowiązany jest stale prowadzić,
- b) raportów tygodniowych, które każdy z nich obowiązany jest wysyłać z miejsca pobytu,
- c) miesięcznych sprawozdań, które ma każdy składać Wydziałowi krajowemu na podstawie dziennika czynności.

Nadto kontrolował Wydział krajowy za pośrednictwem swych organów lub uproszonych osób dobrej woli tak metody wykładu jakoteż w ogóle kierunek nauki i osiągnięte rezultaty.

Al. 1. Tematy do wykładów i pouczeń, tudzież szczegółowy wykaz miejscowości, w których się one odbywały, podane są w załączonem zestawieniu tabelarycznem (Alegat 1.).

Ze szczegółowych zaś sprawozdań, nadsyłanych Wydziałowi krajowemu co miesiąca, podajemy poniżej niektóre uwagi:

1) Nauczyciel wędrowny p. *Bolesław Gurski* czynnym był tego roku w powiatach przemyskim i jarosławskim. Że zaś p. Gurski objechał te powiaty prawie w całości już zeszłego roku, dlatego też jego tegoroczna wędrowka miała także na celu przekonanie się, o ile i w jakiej mierze skorzystano z jego zeszłorocznych rad. Co do tego konstatuje p. Gurski, że rezultaty te są dosyć skromne zwłaszcza w powiecie przemyskim, którego ludność intelektualnie stoi niżej od mieszkańców okręgów sądowych jarosławskiego i pruchnickiego. Skutki zeszłorocznych pouczeń objawiają się w tem, że w niektórych wioskach poprawiono nieco gnojarnię, poczęto więcej cenić gnojówkę, wzięto się do kompostów, siany popiół na konicze i łąki, poczęto używać ekstyrpatorów i młynków do czyszczenia zboża, hakować w poprzek, zagony rozszerzać i znosić wypukłe, gdzie indziej trochę głębiej orać, bronować pszenicę na wiosnę i cokolwiek zwiększać uprawę roślin pastewnych. Naturalnie, że ta poprawa pojawia się tylko u pojedynczych gospodarzy, czasem u jednego, najwyżej u kilku na całą gminę. Sprawozdawca jest zdania, że w przyszłych latach postęp będzie widoczniejszy, gdyż ulepszenia w gospodarstwie i skutki tego ulepszenia u jednego włościanina zachęcą sąsiadów do naśladowania tem łatwiej, że to co widzą, widzą u sąsiada niebogatszego od nich. P. Gurski zwiedził 41 miejscowości i miał 1952 słuchaczy.

2) Nauczyciel wędrowny p. *Karol Mielecki* po odwołaniu go ze szkoły kobiernickiej, dokąd był wysłany na zastępstwo fachowego nauczyciela, otrzymał polecenie wyjazdu do powiatu kamioneckiego dla przeprowadzenia tam pouczeń. P. Mielecki zwiedził 54 gmin, w których przysłuchało się jego pouczeniom 1553 osób. Pouczenia odbyły się w 35 gminach po rusku, w 18 po polsku, a w jednej, zamieszkałej przez kolonistów po niemiecku. Rezultatów znacznych z tego pierwszego objazdu po tym powiecie nie spodziewa się sam p. prelegent, gdyż ludność miejscowa, nieobeznana jeszcze z nauką wędrowną, przyjmowała udzielone jej rady i pouczenia z niedowierzaniem. Gdyby nie okólnik c. k. starosty, polecający wójtom, aby szli w pomoc wędrownemu nauczycielowi w spełnianiu jego zadania i nie pomoc moralna ze strony dworów i duchowieństwa, nie ulega wątpliwości, że bardzo mało gdzie udałoby się zgromadzić włościan na pouczenia. Najbardziej działała tu obawa, że ta nowość ściągnie na gminy nowe ciężary tak, że pierwszą czynnością nauczyciela było uspokajać i zapewniać zgromadzonych, że z powodu tych pouczeń nie będą ponosili żadnych nowych ciężarów, a następnie tłumaczyć im zadanie i cel wędrownej nauki. Dopiero po takich uspokojeniach następowało pewne ośmielenie wśród zebranych, którzy temu dawali wyraz, rozpoczynając żale na złe czasy, na przeciążenie podatkowe, a wreszcie na ustawę o licencyonowaniu buhajów, uważając ją jako nowy ciężar nałożony na gminy. Pojęcia te o ustawie musiał nauczyciel wszędzie prostować tłumacząc w sposób zrozumiały cel, jaki zamierzono tą ustawą osiągnąć, i wskazując sposoby, jak postępować należy, aby to osiągnąć.

Co do stanu gospodarstw włościańskich, to znalazł p. Mielecki, że ono się niczem szczególnem niewyróżnia od ogółu gospodarstw we wschodniej Galicyi.

Południowa część powiatu ma położenie więcej faliste z dość bystrzymi spadami. Grunta są przeważnie gliniaste z mniejszą lub większą przymieszką piasku i pruchnicy o dość głębokiej warstwie rodzajnej i przepuszczalnym podglebiu. W kilku gminach przeważa ciężki czarnoziem. Łąk i pastwisk mają tu włościanie w ogóle mało z wyjątkiem niektórych gmin, położonych nad Bugiem. Większość zamożniejszych gospodarzy zaopatruje się w potrzebne siano na obszarach dworskich wynajmując łąki za umówioną cenę od przestrzeni, albo też robiąc siano na spółkę z pewnym dodatkiem robocizny do żniwa, kopania ziemniaków i t. p. Podnoszące się ciągle ceny siana i trudność dostania go zmusiły już włościan tej części powiatu do uprawy roślin pastewnych, mianowicie koniczyny, mieszanek, rzepy i buraków pastewnych. To jest powodem, że powszechna dawniej trzypółwka należy tutaj dziś do historii.

Przeciwnie ma się rzecz w północnej części powiatu. Położenie przeważa tu równe z lekkim gdzieniegdzie nachyleniem w tę lub ową stronę. Gleba przeważnie piaszczysta lub rumoszowata o głębszej lub płytszej warstwie rodzajnej; podglebie przeważnie przepuszczalne. Łąk i pastwisk mają włościanie w tej części powiatu znacznie więcej niż w południowej, ale pożytek z nich albo bardzo mały, albo żaden, gdyż wszystkie te łąki i pastwiska potrzebują melioracyi, a w pierwszym rzędzie odwodnienia. Ten opłakany stan łąk powoduje oczywista, że i chów bydła znacznie niżej tu stoi, aniżeli w części południowej, a to tem bardziej, że trzypółwka tu przeważa i o uprawie roślin pastewnych włościanie jeszcze nie myślą. Bydło złe żywione nie przynosi gospodarzowi żadnego pożytku i uważane jest za konieczne złe, które musi być cierpianem ze względu na nawóz.

Z nawozem stajennym wszędzie jeszcze obchodzą się niewłaściwie, nawet wyróżniające się pod wielu innymi względami osady niemieckie nie stanowią pod tym względem wyjątku.

Z roślin gospodarskich uprawiają obok wszelkich gatunków zbóż także dość znaczną ilość lnu i konopi, a po ogrodach kukurudzę w części południowej, zaś w północnej chmiel, jednak tylko po dworach i u żydów.

Z przemysłu domowego jedno tkactwo jest więcej rozpowszechnione, a oprócz tego zajmują się w północnej stronie bednarstwem, stelmachstwem, gięciem obwodów do kół i wyrobem kopanic do sani.

Sadownictwo i pszczelnictwo bardzo słabo rozwinięte.

Gospodarstwa włościańskie w południowej części są już bardzo rozdrobnione, wynoszą przeciętnie 4—6 morgów, w części północnej są nieco większe. Niedostatek tak tu jak i tam jest widoczny. W przeważnej ilości gmin większa część gospodarzy jest zadłużoną, majątniejsi w bankach i towarzystwach zaliczkowych, biedniejsi u żydowskich lichwiarzy. Kilka ostatnich lat szczególnie dla rolników ciężkich pogorszyły istniejące złe jeszcze bardziej. Wobec tego lud nie bardzo jest skory do ulepszeń w gospodarstwie i niechętnie się do nich bierze, bo niebardzo wierzy, aby mu to mogło pomóc.

Szczegółowy wykaz tematów, jakie p. Mielecki omawiał na zebraniach, zawiera umieszczona na końcu tabela.

3) Nauczyciel wędrowny p. *Witold Traczewski*, który dopiero pod koniec ubiegłego roku został mianowany, otrzymał polecenie, aby najpierw towarzyszył przez pewien czas jednemu z naszych najdawniejszych nauczycieli wędrownych, mianowicie p. Sewerynowi Wiśniewskiemu, w jego wycieczkach i zapoznał się z metodą postępowania przy takich pouczeniach włościan. Po odbyciu tego rodzaju praktyki otrzymał p. Traczewski jako pole do samoistnej działalności powiat lwowski, który mu mniej przedstawiał trudności natury lokalnej, gdyż pan Traczewski przed objęciem posady wędrownego nauczyciela mieszkał przez dłuższy czas w tym powiecie.

P. Traczewski zwiedził 55 gmin i pouczał w 36 po polsku, a w 19 po rusku, mając ogółem 2735 słuchających.

Rezultat usiłowań p. Traczewskiego był stosunkowo jak na pierwszy objazd tego powiatu dosyć pomyślny. Przyczyniło się co prawda do tego niewątpliwie samo położenie powiatu, który mając w swym środku stolicę kraju, ma i ludność okoliczną inteligentniejszą i przystępniejszą do przyjmowania rad i wskazówek, których doniosłość i znaczenie umie już oceniać i odczuć, że stosowanie się do nich może przynieść poprawę materialnych stosunków.

Włościańskie gospodarstwa zwłaszcza położone pod Lwowem skierowane są głównie ku hodowli bydła dla produkcji nabiału i ku uprawie jarzyn, stanowiących pokupny towar na targach lwowskich. Rozwojowi pierwszego kierunku przeszkadza jednak brak dobrych łąk naturalnych i zupełne zaniedbanie uprawy roślin pastewnych. Brakowi łąk trudno zaradzić, a poprawa istniejących, przeważnie mokrych torfiastych, pociągnęłaby za sobą ogromne koszty, jednak do produkcji roślin pastewnych dałoby się włościan nakłonić zwłaszcza, gdyby się ich przekonało o wartości tychże. Ponieważ jednak każdy włościanin namawiany do jakiegokolwiek innowacji niedowierzając na razie korzyściom, jakie się dopiero mają okazać, przedewszystkiem obawia się wydatków, przeto Wydział krajowy pragnąc naczejnymi przykładami oddziaływać i zachęcać do naśladownictwa, wyznaczył panu nauczycielowi 100 złr. na zakupno nasienia buraków pastewnych, marchwi, lucerny, esparcety, koniczyny i t. p. polecając mu, by to nasienie stosownie do rodzaju gleby pojedynczych miejscowości bezpłatnie między pilniejszych i zaufania godnych gospodarzy rozdał, i o uprawie ich pouczył. Zapowiedź bezpłatnego rozdawania nasion zrobiła w gminach w których się to odbywało wrażenie, na pouczenia zbierała się znacznie większa liczba pragnących dowiedzieć się czegoś nowego, zainteresowanie się było powszechne a objawiało się całym szeregiem interpelacji, jak z danem nasieniem postępować, jak uprawiać, kiedy sprzętu dokonać i t. p.

Co do drugiego kierunku gospodarstw tutejszych t. j. co do uprawy jarzyn, czem się głównie trudni część na południe Lwowa położona, to i w tym kierunku jest niejedno d o ulepszenia. Na teraz zwrócił p. Traczewski główną uwagę na produkcję szparagów, któr a nieracjonalnie prowadzona bardzo lich e daje rezultaty, a wyhodowana jarzyna uchodzi na targu lwowskim za najgorszą. Dla zachęty i przekonania o potrzebie staranniejszej i racjonalniejszej uprawy polecił Wydział krajowy p. nauczycielowi w jednej z gmin, gdzie ta uprawa na większą skalę jest prowadzona, założyć dwie szparagarnie systemem francuskim Argenteulskim kosztem funduszu krajowego i pouczyć uprawiających o korzyściach takich postępowych szparagarni. P. Traczewski wybrał gminę Zboiska i założył takie szparagarnie u dwóch tamtejszych gospodarzy kosztem 40 zł, a jak to w gminie przyjętem zostało, dowodzi następujący wyjątek z relacji tamtejszej zwierzchności gminnej: „Nie mogąc w inny sposób okazać naszej wdzięczności Wysokiemu Wydziałowi krajowemu za łaskawą opiekę nad naszą niezamożną wioską składamy tą drogą serdeczne podziękowanie polecając się i nadal względem Wydziału krajowego, zarazem zapewniamy, że wszelkie wskazówki dotyczące się poprawy gospodarstwa wiejskiego, udzielone nam ze strony Wys Wydziału krajowego z całą gotowością przyjmować i rozszerzać będziemy“.

4) Nauczyciel wędrowny p. *Seweryn Wiśniewski* objechał tego roku ponownie ten sam powiat, w którym działał w roku ubiegłym, t. j. przemysłański, a nadto powiat bobrecki. Zwiedził w tych powiatach 60 gmin mając 2003 słuchaczów. Rezultat zeszłorocznych pouczeń w powiecie przemysłańskim był prawie żaden, gdyż powiat ten był jednym z pierwszych, w którym gorączka emigracyjna najsilniej wystąpiła, gdzie zatem nikt nawet nie myślał o jakichkolwiek ulepszeniach w gospodarstwie lecz troszczył się tylko o to, by się tego gospodarstwa co rychlej pozbyć. Za przybyciem swem p. powiat i po zasięgnięciu informacji, gdzie agitacya najsilniej występuje, zwrócił się tam p. Wiśniewski i postanowił w pogadankach o gospodarce objaśnić włościan o niebezpieczeństwie, na jakie się narażają emigrując w nieznan e kraje, gdzie stosunki tak są odmienne od naszych, aby tym sposobem jeżeli nie odwieść od zamiaru wychodźtwa, to przynajmniej choć ostudzić ten szal emigracyjny, przybierający z każdym dniem coraz większe rozmiary. Ilekroć było zapowiedziane, że na pogadance gospodarskiej będzie także mowa o Brazylii, przybywały takie masy, że sale szkolne, w których się zazwyczaj odbywają takie pouczenia, okazały się za ciasne. Z okolicznych wiosek ściągali się gromadnie starzy i młodzi, kobiety i dzieci, by tylko coś posłyszeć o tej ziemi, którą im jako krainę obiecaną przedstawiano. Opisywanie Brazylii i przedstawianie tamtejszych stosunków w prawdziwym świetle nie trafiły do gustu słuchaczów, spodziewali się tej samej zachęty i pragnęli sły szyć te same przesadne wieści, jakich się nasłuchali od agitatorów; to też co chwila przerwali odzywając się, że choćby i naprawdę Brazylia była tak złą, to jednak gorzej tam nie będzie.

Wobec takiego nastroju w nielicznych tylko gminach, zdala się trzymających od ruchu emigracyjnego, mogły się odbywać naprawdę pouczenia o gospodarstwie, a dołączona tabela podaje miejscowości, w których się pogadanki odbyły, tudzież tematy tych pouczeń.

Co do powiatu bobreckiego, który z kolei był polem tegorocznej działalności nauczycielskiej p. Wiśniewskiego, stan gospodarstw włościańskich i sposób gospodarowania jest tam prawie taki sam, jak w powiecie przemysłańskim, szczegółowo opisanym w naszym zeszłorocznem sprawozdaniu. Co do ilości uprawianych roślin, zachodzi ta różnica, że w powiecie bobreckim uprawiają znacznie więcej lnu. Jednak lepszych odmian, jak n. p. ryckiego, nie znają. uprawiają tylko krajowy, który się nie odznacza ani wzrostem, ani jakością włókna. Mając tę wiadomość Wydział krajowy wysłał tam w przyszłym roku nauczyciela uprawy lnu, ażeby w miejscowościach, w których ta roślina gęściej jest upra-

wianą, pouczył włóścian o racjonalnem postępowaniu przy uprawie i wyprawie tej rośliny i zachęcił ich do uprawy lepszych odmian

Podobnie jak ubiegłych lat (porównaj zeszłoroczne sprawozdanie w tym przedmiocie) udzielił Wydział krajowy i w bieżącym roku nauczycielowi w kraj. szkole gródeckiej p. Janowi Górskiemu dłuższego, bo trzechmiesięcznego, urlopu dla odbycia podróży naukowej do szkół uprawy lnu w Czechach i na Morawach, a następnie do przeprowadzenia lustracyi gmin, w których uprawiają len z nasienia, otrzymanego od Towarzystw rolniczych i czyszczą włókno szczotkami przez te Towarzystwa rozdaniem.

Z lustracyi tej, której koszta jak niemniej koszta naukowej wycieczki pokryły wzmiankowane Towarzystwa, przedłożył p. Górski obszernie sprawozdanie, z którego podajemy dla wiadomości Wysokiego Sejmu najważniejsze szczegóły nawiązując je do podanych już w naszym zeszłorocznem sprawozdaniu.

W roku bieżącym udzieliło Ministerstwo rolnictwa krakowskiemu Towarzystwu rolniczemu 30 m. ctr. nasienia lnianego, pozbieranego z różnych prowincyj austriackich celem przeprowadzenia próbnej uprawy tego nasienia w naszym kraju dla przekonania się, czyby się nie dało sprowadzać do nas zamiast lnu inflanckiego jednego z tych przysłanych gatunków. Nasienie zostało rozesełane do powiatów, w których uprawa lnu najlepiej się udaje i gdzie ludność racjonalnie przy uprawie postępuje. W siedmiu powiatach: cieszanowskim, jasielskim, krakowskim, krośnieńskim, myślenickim, nowotarskim i oświęcimskim, czynione próby najlepszy dały rezultat w Nowotarszczyźnie. W innych powiatach gdzie siano wcześniej, wyniki były tylko dobre, a w tych, gdzie później siano, mniej niż mierne. Te same próby przeprowadzone w szkole gródeckiej pozwalają wnioskować, że oczywiście z jednorazowej próby wnioskować można, że różnicy między lnem z tego nasienia a lnem z nasienia ryckiego właściwie niema, i że w każdym razie nasienie lnu austriackie daje u nas lepszy plon niż krajowe.

Po skonstatowaniu wyniku tych prób i po zebraniu odnośnych dat dla użytkowania ich przy dawaniu odpowiedzi Ministerstwu rolnictwa, zajął się Górski pouczaniem uprawiających o używaniu szczotek angielskich przy czesaniu lnu. Obydwa bowiem Towarzystwa rolnicze zakupiły z subwencyj rządowych, udzielonych na podniesienie uprawy tej rośliny, dwadzieścia cztery garnitury szczotek, wyrabianych wyłącznie w Anglii z zamiarem rozdania ich po gminach, w których stosunkowo najwięcej lnu uprawiają. Że zaś przyrząd ten wymaga umiejętnego ustawienia i pewnej wprawy przy używaniu go, przeto poruczono p. Górskiemu, aby szczotki te po wskazanych mu gminach porozwoził i nauczył na miejscu obchodzenia się z niemi. W zachodniej Galicyi rozdał p. Górski ten przyrząd w sześciu powiatach, we wschodniej w czterech. Wszędzie przyjmowano tę innowacyę z wielką radością a ci, którzy się nauczyli używać tych szczotek, a nauczyli się dosyć szybko, nie mieli słów na pochwałę tak dobrej i prędkiej roboty.

II. Działalność krajowego instruktora mleczarstwa.

Główną swą działalność skierował instruktor Dr. Massalski, podobnie jak to czynił w ubiegłym roku, do zaznajamiania producentów mleka z przyrządami, służącemi do racjonalnego postępowania przy przerabianiu nabiątu, tudzież w kierunku propagowania myśli zawiązywania spółek mleczarskich.

W tym celu prócz stałych pouczeń, odbywających się po kilka dni co miesiąca we Lwowie i Krakowie, objeżdżał p. instruktor okolice, w których gospodarstwo nabiątowe nieco wyżej stoi i udzielał tam rad i wskazówek, odnoszących się czy to do obchodzenia się z nabiątem i z przetworami nabiąłowemi w ogóle, czy też do sposobu używania przyrządów w gospodarstwie mlecznem. Załączona tablica, umieszczona na końcu

7
wykazu, podaje miejscowości, w których p. instruktor udzielał pouczeń, oraz wymienia tematy, jakie w tych pogadankach omawiano.

W tabeli tej uwidoczniiono, że p. instruktor mleczarstwa był w 35 miejscowościach i miał 227 słuchaczy.

Co do spółek mleczarskich, powiodło się p. instruktorowi zorganizować w Żywieckiem dostawę mleka w surowym stanie do Zakopanego do tamtejszej mleczarni, która powstała tam w tym roku również za jego inicjatywą. Transportowanie odbyło się w 50-litrowych drewnianych beczkach a mleko przychodziło do Zakopanego zupełnie dobre nawet w czasie wielkich upałów.

Próby, czynione w innych po temu się nadających okolicach kraju koło utworzenia spółek, nie wyszły dotąd ze stadyum narad i dyskusyi.

Wyczerpawszy w ten sposób materiał, uzyskany z objazdów nauczycieli wędrownych i podając ich rezultaty do wiadomości Wys. Sejmu Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sprawozdanie Wydziału krajowego o czynnościach krajowych wędrownych nauczycieli gospodarstwa wiejskiego, weterynaryi i mleczarstwa Sejm przyjmuje do wiadomości.

Lwów dnia 3. grudnia 1895.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Marszałek krajowy:

Badeni w. r.

Sprawozdawca:

Romanowicz w. r.

Członek Wydziału krajowego.

ALEGAT

do sprawozdania Wydziału krajowego

o czynnościach

nauczycieli wędrownych gospodarstwa
wiejskiego, uprawy lnu, konopi, weterynaryi
i mleczarstwa

za rok 1895.

Do L. W. kr. 77.622/95.

Wykaz wykładów, pouczeń i demonstracji

przeprowadzonych przez krajowych wędrownych nauczycieli gospodarstwa wiejskiego

w roku 1895.

1. P. Bolesław Górski.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
1	Powiat jarosławski. Wiazownica okr. sąd. Jarosław.	Obchodzenie się z nawozem stażennym, o nawozach zielonych, o stajniach, nawozach sztucznych, kompostach, narzędziach gospodarczych i hodowli.	polski	87	Z powodu słoty nie było demonstracji.	Lustrował Kółko rolnicze.
2	Czerwona Wola i Czerce okr. sąd. Sieniawa	Jak wyżej i o gospodarstwie na łąkach i pastwiskach.	russki	14	Jak wyżej.	
3	Dobra okr. sąd. Sieniawa.	Jak wyżej i o roślinach pastewnych.	"	48	Na obejściu gospodarskim i nieco w polu w zastosowaniu do ponoczenia.	

4	Majdan okr. sąd. Sieniawa.	O nawozach stajennych, kompostach, uprawie roli, roślinach pastewnych, narzędziach rolniczych, chowie i wychowie cieląt, chowie koni.	polaki	250	Jak wyżej.
5	Laszki okr. sąd. Radymno.	Jak wyżej z głównym naciskiem na zmniejszenie ilości inwentarza żywego i poprawę pastwisk.	"	280	Jak wyżej.
6	Nowa Grobla okr. sąd. Sieniawa.	O nawozach, łubinie, narzędziach rolniczych, torfie jako ściółce i nawozie na piaski, hodowli.	ruski	37	Jak wyżej.
7	Wola ryszkowa okr. sąd. Jarosław.	Jak wyżej, prócz tego o roślinach pastewnych, pastwiskach i hodowli.	"	90	Jak wyżej.
8	Piwoda okr. sąd. Jarosław.	Jak wyżej, prócz tego o potrzebie osuszania pól i utrzymania rowów w dobrym stanie.	polaki	38	Jak wyżej.
9	Dobcza okr. sąd. Jarosław.	Obchodzenie się z nawozem stajennym, o nawozach sztucznych, kompostach, uprawie roli i narzędziach, roślinach pastewnych, hodowli bydła i niestosowności w szkodliwości trzymania za wiele bydła.	ruski	23	Jak wyżej.
10	Dybków okr. sąd. Sieniawa.	Jak wyżej i o łubinie jako nawozie zielonym.	polaki	25	Jak wyżej.
11	Surochów okr. sąd. Jarosław.	Jak wyżej, prócz tego o obchodzeniu się z łąkami i pastwiskami.	ruski	20	Jak wyżej.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zortaly przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
12	Wysocko okr. sąd. Radymno.	Obchodzenie się z nawozem stajennym, o kompostach, uprawie roli i hodowli.	ruski	32	Na obęficiach gospodarskich i nieco w polu, jako zastosowanie do pouczenia.	
13	Szowsko okr. sąd. Jarosław.	Pogadanka o nawozie i uprawie roli.	polski	5	Bez demonstracji.	Lustrował Kółko rolnicze.
14	Radawa okr. sąd. Sieniawa.	O obchodzeniu się z nawozem stajennych i kompostami, nawozach zielonych, łubinie, roślinach pastewnych, poprawie łąk i hodowli.	ruski	35	Jak w Dobczy.	Jak wyżej.
15	Nielepkowice okr. sąd. Jarosław.	Jak wyżej i nawozach sztucznych.	polski	43	Jak wyżej.	
16	Pełkinie okr. sąd. Jarosław.	Obszernie o uprawie roli, szczegółowej uprawie pastewnych, doborze i zmianie nasienia, burakach cukrowych, osuszaniu łąk i pastwisk, obchodzeniu się z łąkami i pastwiskami, żywieniu bydła, urządzeniach gospodarczych.	"	67	Jak wyżej (więcej prakt.).	
17	Jarosław.	Wykład dla nauczycieli szkół ludowych (z nauki rolnictwa zastosowanej do wieku dzieci).	"	15	Bez demonstracji.	
18	Kruhelski okr. sąd. Jarosław.	Jak w Pełkiniach.	"	30	Jak w Pełkiniach.	

19	Pawłosiów okr. sąd. Jarosław.	Jak w Pełkiniach, tudzież o potrzebie wczesnego siewu i o uprawie ziemniaków.	"	16	Jak wyżej.	Lustrował Kółko rolnicze.
20	Munina okr. sąd. Jarosław.	Jak wyżej.	"	20	Jak wyżej.	Jak wyżej.
21	Tuczempy okr. sąd. Radymno.	Jak wyżej.	"	48	Jak wyżej.	Jak wyżej.
22	Czelatycze okr. sąd. Jarosław.	Jak wyżej.	"	63	Jak wyżej.	
23	Powiat przemyski. Nowosiółki okr. sąd. Przemysł.	Obchodzenie się z nawozem stajennym, kompostami i nawozami sztucznymi. Uprawa roli. Uprawa roślin okopowych i pastewnych.	"	18	Na podwórzu i w polu, zastosowane do wykładu.	
24	Drozdowice okr. s. Nizankowice.	Jak wyżej ze szczególnym naciskiem na błędne obchodzenie się z nawozem na gnojowni, na płytką orkę i nieuzasadnione oranie w wąskie zagony.	ruski	12	Jak wyżej.	
25	Sierakośce okr. s. Nizankowice.	Jak wyżej, oprócz tego o narzędziach rolniczych i o hodowli bydła rogatego.	"	10	Jak wyżej.	
26	Kormanice i Fredropol okr. s. Nizankowice.	Jak wyżej i o obchodzeniu się z pastwiskami.	poleski	51	Z powodu robót w polu pouczenia od- były się dopiero wie- czor.	
27	Kosienice okr. sąd. Przemysł.	Jak wyżej, tudzież o uprawie buraków cukrowych, o płożnianiu i o pożytkach z chowu rasowego bydła.	"	66	Na podwórzu i w polu, zastosowane do wykładu.	

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
28	Żurawica okr. sąd. Przemysł.	To samo, co w Kosienicach.	polski	45	Na podwórzu i w polu, zastosowane do wykładu.	
29	Lętownia okr. sąd. Przemysł.	Jak wyżej.		22	Jak wyżej.	
30	Prażkowie okr. sąd. Przemysł.	Jak wyżej.	"	28	Z powodu słoty demonstracji nie prowadzano.	
31	Nukło okr. sąd. Przemysł.	Jak wyżej, tudzież o konieczności zastąpienia roli sprzedawanego do Przemysła koniczu i słomy przez inne nawozy.	ruski	20	Jak wyżej.	
32	Pozdziecz okr. sąd. Przemysł.	Jak wyżej.	"	63	Jak wyżej.	
33	Hurko okr. sąd. Przemysł.	To samo, co w Kosienicach.	polski	10	Jak wyżej.	
34	Stubno okr. sąd. Przemysł.	To samo, co w Pozdzieczu.	ruski	54	Na podwórzu i nieco w polu, zastosowane do wykładu.	

35	Bolestraszyce okr. sąd. Przemysł.	To samo, co w Kosienicach i w Nowosiólkach.	"	60	Z powodu sioty nie przeprowadzano demonstracji.
36	Ostrów okr. sąd. Przemysł.	To samo, co w Nowosiólkach i o uprawie buraków cukrowych.	polski	36	Jak wyżej.
37	Krzywczwa okr. sąd. Dubiecko.	To samo, co w Kosienicach.	"	18	Jak wyżej.
38	Nienadowa okr. sąd. Dubiecko.	Jak wyżej.	"	30	Jak wyżej.
39	Dubiecko i Przedmieście okr. sąd. Dubiecko.	Jak wyżej.	"	59	Jak wyżej.
40	Krasiczyn okr. sąd. Przemysł.	Jak wyżej, a oprócz tego w obec braku inwentarza, roboczego zaczęłam do uprawy ogrodowej, tudzież do utrzymywania krów tylko z zaniechaniem chowu jałownika.	"	32	Jak wyżej.
41	Medyka okr. sąd. Przemysł.	Jak w Sierakościach, a oprócz tego o uprawie buraków cukrowych.	"	30	Jak wyżej.

Razem pouczeń 41 wobec 1.952 słuchaczy.

2. P. K. Mielocki.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
1	Powiat kamieniecki Sapieżanka o. s. Kamionka str.	Urządzenie gnojarni i obchodzenie się z nawozem stajennym. Uprawa lucerny. Gospodarstwo nabiiałowe.	niemiecki	15	Demonstracje przeprowadzono w czasie zwiedzania gospodarstw na miejscach, na stajniach, w stajniach, na bydło i t. d.	
2	Jagonia o. s. Kamionka str.	Oszuszenie gruntów i łąk. Wybór ziarna na nasienie. Korzyści uprawy roślin pastewnych.	polski	20	Jak wyżej.	
3	Obydów o. s. Kamionka str.	Korzyści głębszej uprawy i ostrożności, jakie przy takowej zachować należy. Obchodzenie się z nawozem stajennym i gnojówką.	"	18	Jak wyżej.	
4	Kamionka strum.	Znaczenie nawozów w gospodarstwie rolnem w ogóle. Obchodzenie się z nawozem stajennym w stajni, na gnojowni i w polu. Użytkowanie nieczystości miejskich, odchodów ludzkich i popiołów w celach nawozowych.	ruski	120	Jak wyżej	Oprócz miejscowych gospodarzy byli na wykładach obecni: ks. Cegiełski gr. k. proboszcz, p. Jodłowski inżynier krajowy, tu-dzież p. Zbyszewski, urzędnik sądowy.
		Objaśnienie i tłumaczenie znaczenia ustawy o licencyon. buhaji dla hodowli bydła. Wybór cieląt na przychowek i żywienie ich aż do czasu użytkowania.	polski	45	Jak wyżej.	

5	Łany polskie o. s. Kamionka str.	Wychowywanie i żywienie krów dla produkcji mleka. Wpływ doboru do rozplodników na cele hodowli. Uprawa roślin pastewnych, w szczególności sporku i marchwi pastewnej.	*	25	Jak wyżej.	
6	Łapajówka o. s. Kamionka str.	Znaczenie broaowania wiosennego pszenicy ozimej. O korzystniejszym użytkowaniu pastwisk gminnych. Złe następstwa zbyt wczesnego użycia zwierząt domowych w ogóle, a szczególności bydła rogatego do rozplodu.	ruski	19	Jak wyżej.	
7	Dernów o. s. Kamionka str.	Osuszanie gruntów, sposoby i korzyści tegoż. Konieczność rozszerzenia uprawy roślin pastewnych. Użytkowanie pastwisk gminnych.			Jak wyżej.	
8	Kędzierzawce okr. sąd. Busk.	Nie mogąc w miejscowościach tych zgromadzić włości z powodu niepokńczonych je- szej robót polnych, jakoteż z powodu panu- jącego tyfusu, udzielono pouczeń w czasie zwiadzenia gospodarstw co do urządzania gno- jarń, zakładania sadów i t. p. W polu za- chęcano do osuszania pól mokrych i korzys- niejszego użytkowania pastwisk gminnych.			Jak wyżej.	
9	Nowosiółki okr. sąd. Busk.					
10	Lisko okr. sąd. Busk.					
11	Ubinie okr. sąd. Busk.	Znaczenie doboru rozplodników w hodowli w ogóle, w szczególności w hodowli bydła rogatego. Wychowywanie cieląt. Korzystniej- sze użytkowanie pastwisk gminnych. Uprawa inn.	ruski	38	Jak wyżej.	Obecny był także miejscowy paroch.
12	Jakimów o. s. Kamionka str.	Korzyści głębszej uprawy roli i ostrożności, jakie przytem zachować należy. Skutki zbyt wczesnego nżycia zwierząt domowych do rozplodu. Wybór i żywienie cieląt, przyznaczo- nych na wyciów.	*	24	Jak wyżej.	Obecny był także miejscowy paroch i nauczyciel.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Liczba obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
13	Wyrów i Sokołów o. s. Kamionka str.	O konieczności rozszerzenia uprawy roślin pastewnych. Znaczenie ich w gospodarstwie rolnem i w hodowli inwentarza. Uprawa konieczny i baraków pastewnych.	ruski	42	Demonstracje przeprowadzono w czasie zwiedzania gospodarstw na miejscu, na stajniach, na bydło i t. d.	Obecny był także miejscowy paroch i nauczyciel.
14	Niestuchów okr. sąd. Busk.				Jak wyżej.	Z powodu targu w Miłatynie i nieobecności wójta trudno było gospodarzy zgromadzić, więc tylko w czasie zwiedzania gospodarstw udzielano wskazówek co do uzążeń gnojarni, stajen; zachęcano do zbierania chrząszczy z drzew owocowych i t. p.
15	Żelechów o. s. Kamionka str.	Objaśnienia ustawy o licencyonowaniu buhaji. Znaczenie doboru rozpłodników w hodowli bydła. Jak przyjąć można do krów mlecznych. Obchodzenie się z nabiałem.	ruski	48	Jak wyżej.	Obecny był także miejscowy paroch i nauczyciel.
16	Streptów o. s. Kamionka str.	Osuszanie gruntów, sposoby i korzyści tegoż. Żywienie zwierząt w ogóle, w szczególności bydła rogatego. Właściwy czas użytkowania młodych zwierząt, szczególniej bydła rogatego i koni	,	29	Jak wyżej.	Jak wyżej.

17	Rzepniów okr. sąd. Busk.		"	38		Pomimo obecności miejscowego proboszcza gr. kat., nauczyciela i inspektora szkolnego okręgowego przerywano mi rozprawy poczęte ciągle kwestyami socjalnymi, wskutek czego zmuszony byłem pouczzenia przerwać i zgromadzonych pożegnać.
18	Milatyn nowy okr. sąd. Busk.	Znaczenie stowarzyszeń w ogóle, w szczególności Towarzystwa Kółek roln. Zawiązanie Kółka rolniczego. Obchodzenie się z nawozem stajennym.	polski	20	Demonstracye i przeprowadzanie w czasie zwiedzania gospodarstw na miejscu, na gnojowniach, w stajniach, na bydło i t. d.	Oprócz miejscowych gospodarzy było obecnych 2 księży, nauczyciel i 1 oficjalista prywatny.
19	Milatyn stary okr. sąd. Busk.	Cel i znaczenie ustawy o licencyonowaniu buhaji. Wybór i żywienie cieląt na wychów. Urządzanie gnojarni i obchodzenie się z nawozem stajennym.	ruski	18	Jak wyżej.	
20	Kozłów okr. sąd. Busk.	Osuszanie gruntów. Znaczenie korzyści głębszej uprawy i ostrożności konieczne przy takowej. Uprawa koniczny szwedzkiej.	"	34	Jak wyżej.	
21	Żuratyń okr. sąd. Busk.	Tutaj udzielałem rad i wskazówek tylko w czasie zwiedzania gospodarstw, gdyż zgromadzenie gospodarzy nie przyszło do skutku z obawy, aby gmina z tego powodu nie była narażoną na jakie ciężary.			Jak wyżej.	

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
22	Busk	Kółka rolnicze, ich cele i zadanie. Wychowanie krów mlecznych i obchodzenie się z nabiałem. Uprawa lnu.	polski	64	Demonstracje przeprowadzono w czasie zwiedzania gospodarstw na miejscach, na gnojowniach, w stajniach, na bydło i t. d.	Na pouczeniach oprócz miejscowych gospodarzy byli obecni: 4 nauczyciele, miejscowy ks. proboszcz i jeden adwokat sądowy.
23	Rakobuty okr. sąd. Busk,	Tłumaczenie ustawy o licencyonowaniu buhaji. Znaczenie doboru rozplodników w hodowli bydła. Uprawa lnu.	ruski	53	Jak wyżej.	Obecnych było także 2 księży gr. kat.
24	Kamionka strum.	Osuszanie pól i łąk. Sposoby i korzyści tegoż. Obchodzenie się z nabiałem i najkorzystniejszy sposób spienienia tegoż. Wyrób smacznego i trwałego masła.	polski	48	Jak wyżej.	
25	Sapieżanka o. s. Kamionka str.	Uprawa buraków pastewnych i kukurudzy. Utrzymanie, żywienie i używanie buhaji.	niemiecki	12	Jak wyżej.	
26	Obydów o. s. Kamionka str.	Objaśnienia ustawy o licencyonowaniu buhaji. Znaczenie doboru rozplodników w hodowli bydła. Wybór i żywienie cieląt przyznaczo-nych na przychow.	polski	18	Jak wyżej.	
27	Sielec bieńków z przysiółkami o. s. Kamionka str.	Korzyści osuszania gruntów mokrych i sposoby wykonywania tegoż. Uprawa konieczy-ny i lnu.	,	43	Jak wyżej.	

28	Dobrotwór z przysiółkami o. s. Kamionka str.	Korzystniejsze użytkowanie pastwisk gminnych (tegów). Objasnienie ustawy hodowlanej. Wychów i wychowywanie cieląt na przychow. Zielone nawozy.	ruski	60	Jak wyżej.	
29	Niestanice okr. s. Radziechów.	Obchodzenie się z nawozem stajennym. Znaczenie koniczyny w gospodarstwie rolnem i uprawa tejże. Wychowywanie i żywienie krów mlecznych.	"	38	Jak wyżej.	Był także miejscowy właściciel dóbr p. Korytyński, nauczyciel ludowy i 1 oficyalista prywatny.
30	Pawłów okr. s. Radziechów.	Ogólne zasady płodozmianu i korzyści tegoż. Osuszanie i dalsze sposoby poprawy łąk mokrych. Tłumaczenie ustawy hodowlanej.	polski	32	Jak wyżej.	
31	Witków stary i nowy okr. s. Radziechów.	Osuszanie mokrych pól i łąk, korzyści tegoż jakoteż sposoby wykonywania. Sprawa buraków pastewnych i lnu. Żywnienie i wychowywanie cieląt.	"	57	Jak wyżej.	
32	Suszno okr. s. Radziechów.	Sposoby poprawienia mokrych łąk i pastwisk. Wybór cieląt na przychowek. Wychowywanie i żywienie krów mlecznych.	ruski	45	Jak wyżej.	Był także obecnym ks. kanonik Korduba, miejscowy proboszcz gr. k., 2 nauczycieli miejscowych i 6 go-spodyń.
33	Stojanów okr. s. Radziechów.	Ogólne zasady płodozmianu i korzyści tegoż. Uprawa buraków pastewnych. Obchodzenie się z nawozem stajennym.	"	7	Jak wyżej.	
34	Romanówka i Sabinówka okr. s. Radziechów.	Urządzenie gnojarni i użytkowanie gnojówki. Obchodzenie się z nabiąłem i naczynia mleczarskie. Wybór cieląt na przychowek.	polski	8	Jak wyżej.	

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
35	Radziechów.	Zużytkowanie materiałów nawozowych, jak popiół, odchody ludzkie, chwasty z plewienia. Przyrządzanie kompostów. Uprawa roślin pastewnych w szczególności buraków pastewnych.	polski	10	Demonstracye przeprowadzono w czasie zwiedzania gospodarstw na miejscu, na gnojowniach, w stajniach, na bydło i t. d.	Oprócz gospodarzy był także kier. szkoły.
36	Chołojów okr. s. Radziechów.	W tych miejscowościach z powodu rozporządzeń sianokosów trudno było gospodarzy zgromadzić, więc tylko w czasie zwiedzania gospodarstw, udzielało rad i wskazówek dotyczących urządzenia gnojarni, stajen i zachęcano do uprawy roślin pastewnych i lepszego żywienia bydła itd.				
37	Ruda o. s. Kamionka str.				Jak wyżej.	
38	Jazienica polska i ruska o. s. Kamionka str.					
39	Kędzierzawce okr. sąd. Busk.	Sposoby poprawy mokrych łąk. Sposoby i środki osuszania mokrych gruntów w ogóle. Obchodzenie się z nawozem stajennym w stajni na gnojowni i w polu.	ruski	14	Jak wyżej.	
40	Nowosiółki okr. sąd. Busk.	Znaczenie głębszej uprawy i użycia podskibownika na gruntach mokrzejszych. Ostrożności, jakie przy pogłębianiu zachować należy. Uprawa bobiku i uprawa lnu.	"	32	Jak wyżej.	Obecny także nauczyciel ludowy i ks. Rociński, miejscowy gr. kat. paroch.
41	Lisko okr. sąd. Busk.	Wybór ziarna na nasienie. Przyczyny zwożenia się tegoż. Ostrożności, jakie przy zmianie nasienia zachować należy. Śnieć i środki zaradcze przeciw takowej.	"	12	Jak wyżej.	Obecny nauczyciel ludowy.

42	Powiat żółkiewski. Przemiwółki okr. sąd. Kulików.	Sposoby poprawy i zasłaniania łąk mokrych. Osuszanie, komposty, gnojówka. Uprawa buraków pastewnych i konicznej. Znaczenie doboru rozplodników w hodowli bydła.	polSKI	13	Jak wyżej.	
43	Kulików.	Wybór i wychowywanie cieląt w celu dochowania się krów mlecznych. Naczynia mleczne i sposób obchodzenia się z nabiałem. Znaczenie i sposób nżycia mączki kostnej.	ruski	22	Jak wyżej.	Obecny także kierownik miejsc. szkoły lud., Dudykiewicz.
44	Nowe sioło i Koszelów okr. sąd. Kulików.	Obchodzenie się z nawozem stajennym i nżycia gnojówki. Urządzenie gnojarni. Znaczenie głębszej nprawy.	"	15	Jak wyżej.	Obecny także ks. Mosisiewicz, miejscowy gr. kat. paroch.
45	Winniki okr. sąd. Żółkiew.	Znaczenie doboru rozplodników przy wychowywaniu bydła mlecznego. Wychowywanie i żywienie cieląt. Obchodzenie się z nabiałem. Oszuszanie pól i łąk.	"	15	Jak wyżej.	Obecnym był także miejscowy nauczyciel Knbisz.
46	Krechów okr. sąd. Żółkiew.	Obchodzenie się z nawozem stajennym i gnojówką. Znaczenie i zadanie nstawy o liceneyonowaniu buhaji. Tępienie chwastów.	"	30	Jak wyżej.	
47	Dobrosin okr. sąd. Żółkiew.				Jak wyżej.	Na pouczeniu mimo dnia świętecznego nie przyszedł nikt, udzielano więc tylko rad i wskazówek w czasie zwiędzania gospodarstw.
48	Kulawa okr. sąd. Żółkiew.				Jak wyżej.	Jak wyżej.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
49	Derewnia okr. sąd. Żółkiew.	Znaczenie nawozów w ogóle, a w szczególności nawozu stajennego i sposób obchodzenia się z nim w stajni, na gnojówki i wpołu. Wybór, wychowywanie i żywienie krów mlecznych.	ruski	32	Demonstracje przeprowadzono w czasie zwiedzania gospodarstw na miejscu, na gnojowniach, w stajniach, na bydło i t. d.	
50	Turynka okr. sąd. Żółkiew.					Na pouczenia nie przyszedł nikt.
51	Przystań.					Jak wyżej.
52	Stanisówka o. s. Mosty wielkie.					Z tych gmin zesłali się gospodarze na pouczenia do bliskich Mostów.
53	Wieczorki o. s. Mosty wielkie.					Na pouczeniach oprócz właścian byli obecnymi także: ks. Dziezdziński, miejsc. proboszcz gr. kat.; Dr. Olejnik, lekarz miejsc.; Gigel, przełożony obszaru dworski; Hermanowski, sekretarz gminny i Milanowski, kierownik miejscowej szkoły.
54	Mosty wielkie.	Urządzenie gnojarni i obchodzenie się z nawozem stajennym. Użycie torfu na podściół. Znaczenie maglu i jego skutki w roli Uprawa łoży koszykarskiej. Obchodzenie się z nawozem.	ruski i polski	70		

55	Rekliniec o. s. Mosty wielkie.	Znaczenie orki zimowej i jak ją wykonywać. O poprawie łąk mokrych. Zużytkowanie popiołów. Komposty. Spasanie ozimych zasiewów.	ruski	32		
56	Bańiatycze o. s. Mosty wielkie.	Korzyści osuszania mokrych łąk i pól i sposoby przeprowadzenia tegoż. Wybór, wychowywanie i żywienie krów mlecznych. Obchodzenie się z nawozem stajennym.	"	75		
57	Dziebułki okr. sąd. Kulików.	Znaczenie głębszej uprawy w ogóle, w szczególności zaś głębszej orki na zimę. Ogólne zasady płodozmian. Znaczenie uprawy roślin pastewnych w ogóle, w szczególności koniczyny.	"	60		Obecnym był także miejscowy nauczyciel ludowy, Hodowański.
58	Żółtańce okr. sąd. Kulików.					Nikt nie przyszedł na pouczenie.
59	Kłodno okr. sąd. Kulików.	Poprawa łąk przez osuszanie i nawożenie kompostami. Spasanie ozimych zasiewów i ostrożności, jakie przytem zachować należy. Objaśnienie ustawy o licencyonowaniu buhaji. Wychowywanie cieląt.	polSKI	25		
60	Sulimów okr. sąd. Kulików.	Nawóz stajenny i obchodzenie się z nim. Gnojówka, popioły i odchody ludzkie. Znaczenie gospodarstwa nabiatalowego w małym gospodarstwie. Sposoby obchodzenia się z nabiałem.	ruski	58		Obecnym był także ks. Piasecki, miejscowy administrator r. gr.

Razem pouczeń 48 wobec 1.248 słuchaczy.

3. P. Witold Traczewski.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
1	Powiat przemyski. Gliniany.	Z powodu gorączki emigracyjnej włościan, jaka właśnie w tej porze panowała w powiecie przemyskim, lwowskim i kamioneckim z polecenia Wysokiego Wydziału krajowego, zaniechaliśmy naszych wykładów rolniczych, a skierowaliśmy całą akcję przeciw emigracji do Brazylii, a głównie przeciw pospiesznemu sprzedawaniu za bezcen gruntów.	polski, po części ruski	25	Demonstracje przeprowadzono w czasie zwiedzania gospodarstw na miejscu, na gnojowniach, w stajniach, na bydli i t. d	Włościanie tej miejscowości przez miejscowych agentów do emigracji namawiani z niedowierzaniem rad im dawanych słuchali.
2	Wyżniany.	Ponozanie o stosunkach w Brazylii i o zgo- bnych skutkach emigracji.	"	25)	Jak wyżej.	Na pouczaniu byli obecni z inteligencji księża łuc. obrz., nauczyciel miejsc. i bu- downiczy hr. Potoc- kiego.
3	Stanimirz.	Jak wyżej i pouczanie o zimowli bydła, o no- saciznie u koni i o pomocy przy porodach.	"	70	Jak wyżej.	Włościanie mniej skłonni do emigracji, przeto pouczanie rol- nicze miejsce mieć mogło: z inteligencji był ks. Koncewicz obecny.
4	Kurowice.	Ponozanie o stosunkach w Brazylii i zgo- bnych skutkach emigracji.	"	150	Jak wyżej.	Z inteligencji był obecnym miejsc. na- uczyciel, p. Tusta- nowski.

5	Rozworzany.	Jak wyżej.	"	120	Jak wyżej.	Włóścianie przez kilku agitatorów podburzani chcieli pouczeniu przeszkodzić, zachęcając zgromadzonych do zejścia się, lecz w rezultacie wszyscy do końca zostali.
6	Peczunia.	Jak wyżej i o chowie bydła w obszerniejszym znaczeniu.	"	180	Jak wyżej.	Włóścianami byli nauczyciel i proboszcz miejsc.
7	Pohorylce.	Jak wyżej i pouczenie o potrzebie podniesienia gospodarstw rolnych włościańskich przez staranniejszą uprawę roli.	"	100	Jak wyżej.	Lud spokojny i chętny dający posłuch pouczeniu.
8	Podhajczyki.	Pouczenie o stosunkach w Brazylii i o zgubnych skutkach emigracyi.	"	45	Jak wyżej.	
9	Powiat Iwowski. Hermanów.	Pouczenie o stosunkach w Brazylii i o zgubnych skutkach emigracyi i pouczenie o obchodzeniu się z nawozem stajennym.	ruski	8	Jak wyżej.	Z powodu czasu weseł włościan zgromadziło się tak mało, wobec czego zapowiedziałem powtórną bytność.
10	Zuchorzyce.	Jak wyżej i pouczenie o obchodzeniu się z nawozem stajennym, o korzyściach uprawy roślin pastewnych, o uprawie kartofli, o wyborze nasienia pod zasiew, o pielęgnowaniu sadów i o rozmnażaniu drzew owocowych.	polaki	62	Jak wyżej.	Z inteligencyi obecnymi byli: miejscowy nauczyciel, leśniczy i rządca dóbr Bielskich.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
11	Lesienice.	Pouczanie o chowie bydła, o obchodzeniu się z nabiałem i o pożytku z pielęgnowania • drzew owocowych.	polski	9	Demonstracje przeprowadzono w czasie zwiedzania gospodarstw na miejscach, na gnojowniach, w stajniach, na bydłach i t. d.	Z powodu, iż prawie wszyscy właściciele w dniu tym powyjeżdżali na zarobek do Lwowa do zwożenia lodu, tak mało było obecnych.
12	Pikułowice.	Pouczanie o wyborze nasienia pod zasiew, o korzyściach z uprawy roślin pastewnych, o hodowli bydła, o doborze rozplodników, o wadach mleka i usmęczeniu tychże, o uprawie kartofli i o hodowli ryb i korzyściach, jakie gmina z tej gąteży mieć może, użytkując ku temu celowi naturalne także sadzawki.	"	66	Jak wyżej.	Właścianie bardzo chętni pouczaniu wielu interpelowali, wskutek czego wywiązała się dysputa. Lud tu bardzo pracowity i trzeźwy, posiadający pełny zboża spichlerz gminny, Kółko rolnicze, swoją straż pożarną. Z inteligencji był obecny p. Haluza, miejscowy nauczyciel.
13	Czarnuszowice.	Pouczanie o korzyściach w użytkowaniu stadów gminnych celem hodowli ryb, o pielęgnowaniu sadów, o wyborze rozplodników, o hodowli zwierząt domowych.	ruski	47	Jak wyżej.	
14	Czyżyków.	Pouczanie o urzędowaniu gnojarni, o obchodzeniu się z nawozem stajennym, o uprawie roślin pastewnych, a w szczególności baraków, o pielęgnowaniu drzew owocowych i uprawie breczki.	"	170	Jak wyżej.	Z inteligencji obecnymi byli pp. Jakubowicz, właściciel Czyżykowa, były profesor uniwersytetu czerniowieckiego Haukiewicz, ks. miejscowy i nauczyciel.

15	Żurawniki.			Jak wyżej.	Włościanie na polecenie nie zgromadzili się, gdyż wójt odmówił chodzenia po wsi celem sproszczenia tychże, tłumacząc się śniegami nie do przebycia.
16	Sichów	Ponczanie o obchodzeniu się z nawozem stajennym, o wychowywaniu cieląt aż do chwili zupełnego dojrzewania, t. j. do chwili odlotowania się jałówek, o uprawie roślin pastewnych i o użytku z tychże, o wadach mleka i usunięciu tychże, o poznawaniu mleczności u krów z systemem Genona.	30	Jak wyżej.	Włościanie chętni ponczaniu wiele interesowali, zapraszając do powtórnej bytności. Z inteligencyi obecny miejsc. nauczyciel p. Czernecki.
17	Dornfeld.	Ponczanie o chowie koni roboczych i luksusowych.	20	Jak wyżej.	Z powodu, iż miejscowy wójt, mimo mego uwiadomienia o dniu przyjazdu, wyjechał, włościan o tem nie uwiadomiwszy, mogłem tylko z pojedynczymi włościanami mówić, co też w towarzystwie miejsc. nauczyciela p. Bucmanika uczyniłem.
18	Dobrzany.	Ponczanie o obchodzeniu się z nawozem stajennym o uprawie koniczyzny, lucerny, o uprawie łubin jako nawozu zielonego.		Jak wyżej.	

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
19	Mostki-Glinna.	Ponczanie o nawozach sztucznych, o obchodzeniu się z nawozem stajennym, o uprawie buraków, lincerny i koniczyny.	polski	220	Demonstracje przeprowadzane w czasie zwiedzania gospodarstw na miejscu, na gnojowniach, w stajniach, na bydło i t. d.	Tu rozdałem nasiona buraków pastewnych między włościan w ilości 20 kłgr., zakupione z funduszu, jaki Wys. Wydział kraj. na ten cel udzielił. Włościanie z wielką wdzięcznością i uznaniem nasiona brali.
20	Zuchorzycze	Ponczanie o uprawie buraków pastewnych, o poprawieniu sianozęci, o przyrządzaniu siana.	„	86	Jak wyżej.	Tu rozdawałem bezpłatnie nasiona buraków, obersdorferów i Mamuth, a z funduszu przez Wysoki Wydział kraj. danego zakupione. Na ponczaniu było wiele kobiet obecnych.
21	Biłka królewska.	Ponczanie o uprawie kartofli, o uprawie Inbinn jako nawozu zielonego, o uprawie esparcety i buraków pastewnych.	„	72	Jak wyżej.	Tu rozdawałem nasiona buraków i esparcety zakupione z funduszu przez Wys. Wydział kraj. na ten cel przeznaczonych; na ponczaniu było wiele kobiet.

22	Sichów.	Ponczanie o uprawie buraków pastewnych i uprawie lucerny, o uprawie końskiego zęba i kwaszeniu tegoż na zimę.	"	18	Jak wyżej.	Tu rozdawałem nasiona buraków, końskiego zębu i lucerny, zakupione z funduszów przez Wysoki Wydział kraj. na ten cel przeznaczonych.
23	Pikułowice.	Ponczanie o uprawie i przyrzadzaniu na zimę końskiego zęba, o pożytku i uprawie esparcety zwykłej i piaskowej i o uprawie lucerny.	"	60	W ogrodzie! Michała Barabasa, zamilowanego w sadownictwie, pouczyłem o szerepieniu, okulizowaniu i rozmnażaniu krzewów owocowych za pomocą odkładów.	Tu rozdawałem nasiona końskiego zębu, esparcety i lucerny, zakupione z funduszów na ten cel przez Wys. Wydział kraj. przeznaczonych. Na pouczeniu było kilka kobiet.
24	Barszowice.	Pogawędka z pojedynczymi właścicielami o obchodzeniu się z nawozem stajennym, o uprawie kartofli, o poprawie łąk, o uprawie końskiego zęba i esparcety.	polski i ruski		Na obrze pojedynczych właścicieli pouczyłem o sposobie urządzenia gnojarni.	Z powodu wybuchłego w tej miejscowości w tym dniu pożaru nie mogłem na pouczanie większej ilości właścicieli zgromadzić.
25	Rzędna polska.	O uprawie kartofli, o doborze nasienia, o wychowaniu cieląt aż do stadium zapłodnienia i o uprawie esparcety.	polski	26	Na polu pokazywałem, w jaki sposób nawóz powinien być rozrzucony.	
26	Rzędna ruska.	Jak wyżej.	ruski	16		

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Liczba obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
27	Zimna woda.	O uprawie kartofli, o doborze nasienia, o uprawie łąk, o obchodzeniu się z nawozem stajennym.	polski	9		
28	Zimnowódka.	Jak wyżej.	"			
29	Skiniówek.	O obchodzeniu się z nawozem stajennym, o uprawie lucerny, końskiego zęba, o hodowli bydła w ogólności, a w szczególności krów mlecznych, o wadach mleka, o uprawie kartofli.	ruski i polski	32		Z inteligencyi obecnymi byli: ks. Lisiek, gr. k. proboszcz i p. Kmicikiewicz, miejsc. nauczyciel, i ci współpracownikami do jak najczęstszego pouczenia zapraszali, wyrażając za nie wdzięczność, a nawet w tym względzie odnieśli się do Wys. Wydziału kraj. z prośbą. Ład tu bardzo dobry i pracowity.
30	Skiniów.	Jak wyżej.	"	32		

31	Kozielniki.	O obchodzeniu się z nawozem stajennym, o użyciu kości jako nawozu, o oznakach mleczności u krów, o wzdęciu u bydła i zatrzymaniu moczu u koni i sposobie leczenia tych chorób, o uprawie esparcei i konińskiego zęba i o przyrządzaniu siana.	ruski	48	Oglądałem w towarzystwie nauczyciela i włościan gospodarstwa włościan Sileja i Grubera, u pierwszego wykładając o odpowiednim urządzeniu stajni, u drugiego demonstrując praktycznie szczepienie i okulizowanie drzew owocowych.	Z inteligencyi byli: ks. gr. k. proboszcz Soseńko i miejscowy nauczyciel.
32	Sołonka wielka.	O obchodzeniu się z nawozem stajennym, z pastwiskami gminnymi, o uprawie lucerny, o wzdęciu u krów i środkach zaradczych i o oznakach mleczności u krów.	"	65		
33	Sołonka mała.	Jak poprzednio i o uprawie kartofli i hreczki.	"	16		
34	Biłohorszcze.	O obchodzeniu się z nawozem stajennym, o poprawie łąk kwaśnych i torfiastych, o uprawie lucerny i konińskiego zęba, o oznakach mleczności u krów i o uprawie kartofli i buraków.	polski	65		Z inteligencyi był obecny p. Al. Barta, miejscowy nauczyciel; wiele obecnych było kobiet, które nawet udzielały brały w dyspacie.
35	Podbereże.	O nawozach w ogóle, a w szczególności o nawozie stajennym, o obchodzeniu się z takowym w polu, o urządzeniu gnojarni, o oznakach mleczności u krów, o hodowli bydła na pastwisku, o uprawie kartofli, lucerny i lnu.	ruski i polski	130		Obecnymi byli gr. k. proboszcz i miejscowy nauczyciel, p. Müller.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Liczba obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
36	Grzybowice.	O nawozach w ogóle, w szczególności o nawozie stajennym, o urządzaniu gnojarni, o uprawie kartofli i o letnim utrzymywaniu bydła na paszy i o uprawie jarzyn, zwłaszcza cebuli, marchwi, ogórków.	ruski i polski	63		Włóscianie na wielką skalę trudnią się uprawą jarzyn, uważając je jako główne źródło swoich dochodów, wobec tego rolne gospodarstwo zaniedbują. Z inteligencji obecny miejscowy nauczyciel.
37	Biłka szlachecka.	O uprawie roślin pastewnych, o nawozach zielonych, o uprawie roślin okopowych.	polski	22		
38	Czyżki.	O hodowli zwierząt domowych, o obchodzeniu się z nawozem w polu w zimie i w lecie, o uprawie breczki.	ruski			Z powodu, że włóscianie dla braku czasu w dniu tym nie zeszli się, prosili o przyjazd w innej dogodniejszej im porze, wobec czego tylko włóscian w polu pouczalem.
39	Dmytrowice.	O obchodzeniu się z nawozem stajennym w domu i w polu, o uprawie łąk kwaśnych, o pozawaniu mleczności u krów, o uprawie kartofli i rozmnażaniu tychże z nasienia.	"	65		Z inteligencji obecni byli p. Al. Hudyma nauczyciel miejscowy z żoną i żona miejscowego proboszcza z gośćmi.
40	Ganczary.	Jak wyżej.	"			

41	Prusy.					Z powodu, iż ta wieś na wiosnę wygorzała prawie doszczętnie, zaprosiłem właścian na pouczanie do przylegającej wioski Kamienopola, jakie tam w dniu następnym odbyło się.
42	Kamienopol.	O wychowaniu cieląt, aż do stadyum zapłodnienia, o uprawie roślin okopowych, a szczególnie buraków, o uprawie koniczyny i esparcety.	polski	59		W miejscowości tej dwór zaprowadził u siebie nawodnianie sianości przyległych do rzeki Pełtwi przez przekopywanie grobli rzeki, z czego przykład właścianie wziąwszy, w ten sposób swe łąki nawodniają, wskutek czego nadzwyczaj piękne mają zbiory siana. Na wykładzie obecnym był miejscowy nauczyciel.
43	Brzuchowice.	Jak wyżej.	ruski	8		Słuchacze byli w przeważnej części z inteligencji, bo właściciele większych realności tej miejscowości, wskutek czego dysputa była bardzo ożywioną i trwała do późnego wieczora.
44	Hołosko wielkie.	O uprawie koniczyny, lucerny, o nawozach w ogóle, o uprawie kartofli, o chowie bydła i świń.	polski	12		

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Liczba obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
45	Graje (pod Lwowem).	O nawozach stajennych i mineralnych, o przesądach co do rozmaitych chorób inwentarza, o uprawie roślin okopowych, o poprawie siarżycy.	polski	72		Z inteligencji obecni byli: gr. kat. proboszcz miejscowy, nauczyciel i Dr. med. z Winnik; prócz tych wiele kobiet włośc.
46	Bouszów.					Z powodu rozpoczętego zbiorn siana włościanie na wykład nie zgrupowali się.
47	Żółtańce.					Z powodu rozpoczętego zbiorn siana włościanie na pouczenie nie zgrupowali się, wskutek czego zapowiadano powtórną bytność w odpowiedniejszej porze.
48	Żydatycze.	O uprawie pszenicy, o obchodzeniu się z nawozem stajennym, o uprawie żyta, o plodozmianach w ogólności, o przechowywaniu karstofi na zimę i o zimowli pszczoł w stebniku i na dworze.	"	35	Demonstracje w paśmie jednego z włościan.	
49	Zboiska.	O ogrodnictwie w ogólności, o uprawie jarzyn w szczególności i o przechowywaniu takich na zimę, jak niemniej o uprawie szparagów systemem francuskim.	"	30	Pouczenie odbywało się na polu, gdyż właśnie zastałem przeważną część włościan zajętych zbiorami jarzyn.	Włościanie tej miejscowości zajmują się specjalnie uprawą jarzyn. Założono szparagarnie u Jana Gerca i Jerzego Hry-

						<p>maja. Przy pouczeniach był obecny miejscowy nauczyciel p. Henryk Gołębiowski. Włosćianie z wdzięcznością za pouczenia i pomoc dziękowali, i prosząc o dalszą opiekę.</p> <p>Włosćianie, posiadając sianożęcia torfiaste a mokre, zamierzają założyć spółkę celem eksploatacji torfu na opał, tak jak to czyni miejscowy właściciel p. Weigarth.</p>
50	Podliski mały.			ruski	12	
51	Jaryczów nowy.	O pszczelnictwie i obchodzeniu się z pszczołami w ulach systemu Dzierżanowskiego, o poprawie sianożęci, i o doborze nasienia.		polSKI	33	
52	Sygniówka.	O doborze rozpiodników, o mleczności krów i sposobie poznawania tejże na odnośnej sztuce o przechowywaniu okopowych na zimę i na wozach.		"	15	
53	Zniesienie.	O hodowli bydła w ogóle, a szczególnie o żywieniu cieląt, o uprawie buraków i koniczyny.		ruski	19	Pouczenia odbywały się u pojedynczych włosćian w ogrodach.
54	Jaryczów stary.	O nawozach zielonych, o doborze rozpiodników i chowie cieląt, o przechowywaniu roślin okopowych na zimę.		polSKI	33	
55	Jakimów dwa dni.	O sposobie trucia myszy polnych zarazkiem Leufferowskim, o uprawie żyta i pszenicy.		ruski	10	

Razem pouczeń 55 wobec 2.735 słuchaczy.

4. P. Seweryn Wiśniewski.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
1	Powiat przemyski. Gliniany.	<p>W obec silnie rozbudzonej agitacji ruchu emigracyjnego włościan do Brazylii, a wskutek tego niezwykłym rozdrażnieniem umysłów, przedewszystkiem zadaniem wędrownego nauczyciela było uspokajać umysły obalamuconych włościan i udzielać prawdziwych wiadomości o tym kraju, który przez agitatorów włościanom przedstawiony został jako prawdziwe Eldorado. Oprócz pogadanki o Brazylii, było pouczenie gospodarskie o zimowli bydła, o porodach krów, jak udzielać pomocy w razie potrzeby, a także wskutek interpelacji o nosaciznie u koni. Na tych pogadankach miało miejsce opisanie Brazylii pod względem geograficznym, klimatycznym i zdrowotnym, a także ekonomicznym i politycznym. W dalszym ciągu pouczeń w obec niezwykłego wzburzenia umysłów trudno było nawiązać pouczenia o gospodarstwie, a w tych gminach w których to było możebnym wykazywany jest przedmiot pouczeń.</p>	ruski	25		Obecny minjscowy ks. wikary obrz. łac.
6	Wyżniany.	Jak wyżej.	polski i ruski	przeszło 200		Obecni ks. kan. Puchalski, miejsc. nauczyciel p. Reichard, budowniczy Zidek i Aczkiewicz, oficjalista ekonomiczny.

3	Stanimierz.	Jak wyżej w Glinianach.	ruski	70	Obecny ks. Koncewicz, proboszcz gr. kat.
4	Kurowice.	Jak wyżej.	"	150	Obecny nauczyciel miejscowy p. Tustanowski.
5	Rozworzany.	Jak wyżej.	"	120	Obecny nauczyciel miejscowy.
6	Peczenia.	Jak wyżej.	"	180	Jak wyżej.
7	Pohoryłce.	Oprócz pogadanki o Brazylii, o racjonalnej uprawie roli.	"	100	
8	Podhajczyki.	Jak wyżej w Glinianach.	"	45	Obecni: miejsc. proboszcz gr. kat. i nauczyciel szkoły lud.
9	Jaktorow okr. s. Przemysłany.	W tym miesiącu ponieważ umysły włościan nie były jeszcze uspokojone z powodu ruchu emigracyjnego do Brazylii, tak jak w prze- szłym miesiącu byłem zmuszony wszędzie sprawę emigracji do Brazylii poruszać, o ile czasu pozostało, to w gminach które także były mniej rozdrażnione miały miejsce także po- gadanki o gospodarstwie przewaźnie na temat z hodowli bydła i krótkie powtarzanie tego, co było wykładane za pierwszą bytnością.	"	56	Obecny miejscowy na- uczyciel.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Hość obecny	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
10	Słowita.	Jak wyżej w Jaktorowie.	ruski	80		Obecny miejscowy nauczyciel, a także miejscowy ks. kan. i proboszcz gr. kat.
11	Pleników.	Jak wyżej.	"	120		Obecny nauczyciel p. Tarnawski.
12	Wiśniowczyk.	Jak wyżej.	"	65		Obecny nauczyciel miejscowy.
13	Ciemierzyńce.	Jak wyżej.	"	100		Obecny dzierżawca dóbr p. Wiśniewski.
14	Dunajów.	Jak wyżej.	"	200		Obecni na wykładzie p. Torski dyrektor lasów i miejscowy kierownik szkoły.
15	Białe.	Jak wyżej.	"	100		Obecny miejscowy proboszcz gr. k.
16	Brykoń.	Jak wyżej.	"	30		Obecny p. Lewicki, prywatny oficyalista.
17	Krosienko.	Jak wyżej.	"	120		Obecny p. Tarnawski junior, miejscowy nauczyciel.

18	Powiat bobrecki. Podhorodyszcze okr. sąd. Bóbrka.	Z uwagi, że pouczenia o gospodarstwie w tych gminach urządzane były po pierwszy raz, przeto główne przedmioty pouczeń stanowiły: a) Racjonalne obchodzenie się z nawozem stajennym tak na oborze jakoteż w polu. b) O potrzebie uprawy roślin pastewnych na karm dla bydła, a szczegółowo pouczaniem o uprawie czerwonej koniczyny, buraków pastewnych i kukurudzy na paszę. Przy tym działu nasuwała się także kwestya kaniarki, jej tępienie niemniej wzdęcie bydła spowodowane przez skarmiane młodej, a zwłaszcza mokrej koniczyny i sposoby leczenia tej słabości, a także jak używać w ostatecznym razie -- trokaru. Oprócz powyższych tematów bywały pogadanki będące na czasie jak: uprawa zboża jarego, a szczególnie wybór ziarna na nasienie i sadzenie kartofli.	ruski	68	Praktyczne pouczenie jak używać trokaru przeciw wzdęciu u bydła.	Obecny miejscowy nauczyciel.
19	Podjarków.	Jak wyżej.	"	75	Jak wyżej.	Jak wyżej.
20	Chodorkowce.	Jak wyżej.	"	45	Jak wyżej.	Jak wyżej.
21	Sokołówka.	Jak wyżej.	"	80	Jak wyżej.	Obecny miejscowy nauczyciel i ks. Bożentowicz, proboszcz o. l.
22	Repechów.	Jak wyżej.	"	38	Jak wyżej.	
23	Bakowce.	Jak wyżej.	"	100	Jak wyżej i zwiedzenie gospodarstw włościańskich.	Obecny p. Tauszyński właściciel dóbr, ks. Lewicki proboszcz gr. kat. i miejscowy nauczyciel.
24	Lubieszka.	Jak wyżej.	"	25	Jak wyżej.	Obecny p. Pauli rządcą dóbr i ks. Lewicki proboszcz.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przepracowane praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
25	Powiat przemyskiński. Lipowce.		ruski	86	Poczenia praktyczne o dobrej budowie bydła rogatego.	
26	Majdan		„		Jak wyżej.	
27	Wiśniowczyk.		„	28	Jak wyżej.	
28	Pleników.		polski	40	Jak wyżej.	
29	Ciemierzynce.		ruski	16	Jak wyżej.	
30	Dunajów.		polski	30	Jak wyżej.	
31	Nowosiółka.		ruski	10	Jak wyżej.	
32	Poluchów mały.		polski	12	Jak wyżej.	
33	Wypyski.		ruski	20	Jak wyżej.	

34	Powiat bobrecki. Strzeliska nowe.	Przedmiot pouczeń jak zwyczajnie za pierwszą bytnością wędrownego nauczyciela obejmował naukę o nawozach stajennych i uprawę roślin pastewnych, także i racjonalne żywienie bydła. Wypas bydła na tamtejszych paszach, a szczególnie pouczenia o znamionach bydła przydatnego na opas.	"	65	Przeгляд gospodarstw włościańskich.	
35	Duliiby.	Jak wyżej.				
36	Chodorów.	Jak wyżej.	ruski	30		
37	Zalesce.	Jak wyżej.	"	32	Pouczenie praktyczne o poznawaniu bydła przydatnego do opasu.	
38	Podniestrzany.	Jak wyżej.	"	40	Jak wyżej.	Obecny ks. Jan Boddnar proboszcz, p. Raciborski rządca, p. Michał Wałytożuk nauczyciel, a także trzech nauczycieli z sąsiedztwa.
39	Brzozdowce.	Jak wyżej.	polski	12		Obecny p. Sydor, kierownik szkoły.
40	Borynicze.	Jak wyżej.	ruski	60		Obecny miejscowy ks. wikary gr. k. i miejscowy nauczyciel p. Kobyłański.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
41	Ostrów.	Jak wyżej w Strzeliskach nowych.	ruski	40		Obecny miejscowy ks. wikary gr. k. i nauczyciel p. Szarabura.
42	Bortniki.	Jak wyżej.	"	58		Na ponczenie przybył p. Pachtinger pocztmistrz i wójt.
43	Wybranówka.	Jak wyżej.	polski	36		Obecny p. Skarbek emerytowany nauczyciel i miejscowy nauczyciel.
44	Chodorówkoce okr. sąd. Bóbrka.	Wykładu w ścisłym znaczeniu słowa nie było, z powodu małej liczby przybyłych gospodarzy, a tylko pogadanka o uprawie zboża ozimego, o przechowywaniu kartofli na zimę, o utrzymaniu i żywieniu inwentarza, a zwłaszcza bydła rogatego w porze zimowej.	ruski	4		
45	Sokołówka.	Jak wyżej.	"	6		
46	Pietniczany.	Jak wyżej, a także o potrzebie stworzenia przemysłu koszykarskiego i uprawie wikliny.	"	20		
47	Bakowce.	Jak wyżej, pogadanka o bieżących zajęciach gospodarskich.	"	3		

48	Bóbrka.	O racjonalnem obchodzeniu się z nawozem stajennym i o uprawie roślin pastewnych, a przedmiotem drugiego wykładu była uprawa roli, także ze względu na obecność kobiet (10) na wykładzie pouczalem o wychowie cieląt, pielęgowaniu krów dojnych i obchodzeniu się z nabiąłem.	"	20 m. 10 k.	Z powodu deszczu nie było.	Z inteligencyi miejscowej było obecnych 2 nauczycieli szkoły wydziałowej.
49	Bakowce i Trybuchowce.	Jak wyżej, a następnie o racjonalnej uprawie roli pod oziminę i zboża jare, o wadliwości za gęstych siewów, wyborze nasienia i o przechowaniu kartofli w kopcach przez zimą.	"	15	Zwiedzanie pól uprawianych pod ozimimą, dokonanych zasiewów, a także składania kartofli w kopcach.	Wykład był w Trybuchowcach w szkole, gdyż Bakowce szkoły nie mają. Na wykładzie był obecny p. Burta nauczyciel miejscowy i jeden nauczyciel emeryt.
50	Strzeliska nowe.	Przedmiotem drugiego wykładu było: żywienie i pielęgowanie bydła rogatego, a szczególności krów cielných, wychów cieląt, a także o mleczności krów (budowa i oznaki). Jeden z gospodarzy mający 18 morg. gruntu interpelował, jak opasać bydło kartoflami, gdyż mając kartofle wolałby utuczyć 2 sztuki bydła — ale że nie ma w tem praktyki, więc i o tem była pogadanka.	"	24	Jak wyżej.	Na pouczeniach był także obecny p. Bieliński, Dr. medycyny.
51	Dziewiętniki.	O racjonalnem obchodzeniu się z nawozem stajennym w domu i polu, o potrzebie i korzyści z uprawy roślin pastewnych, szczegółowe pouczenie o uprawie konieczny czarwonej i buraków pastewnych, przy uprawie koniecznyu podalem sposoby leczenia bydła rogatego od wzdęcia i użycia trokaru. Nadto pogadanka obejmowała: wybór ziarna i kartofli do nasienia, tępienie chwastów i kłanianki i w krótkości i wychowie cieląt. Była także mowa o myszach polnych, które tu nadmiernie się rozmnożyły — więc także o sposobach tępienia.	"	42	Z powodu deszczu nie było, — oprócz praktycznego pouczenia, jak używać trokaru przy wzdęciu bydła.	Na wykładzie obecny był syn właściciela folwarku dworskiego p. Kazimierz hr. Szepczycki i rządcą dóbr p. Molickei, także nauczyciel miejscowy p. Brzozowski.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zortaly przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
52	Czyżyce.	O nawozach i uprawie roślin pastewnych, także szczegółowa uprawa koniczyny, o tępieniu kianianki i wzdęciu bydła rogatego.	ruski	12	Z powodu deszczu nie było, — oprócz praktycznego pouczenia, jak używać trokaru przy wzdęciu bydła.	Włosianie w tej gminie są apatyczni i involenti i wykład nie wiele ich zajmował. Na wykładzie był także p. Zójtowski, agent asek. Tow. krak.
53	Suchodół.	Nawozy. Korzyści z uprawy roślin pastewnych, szczegółowa uprawa koniczyny czerwonej, tępienie kianianki, leczenie wzdęcia u bydła, wybór nasienia.	"	53	Przeгляд kilku gospodarstw włosciańskich, pouczenia praktyczne, jak używać należy trokaru przy wzdęciu bydła.	
54	Łopuszna.	Nawozy, rośliny pastewne, korzyści z ich uprawy, szczegółowa uprawa koniczyny czerwonej, kianianka, wzdęcie u bydła, wybór nasienia i znaczenie tegoż na urodzaje. Oprócz powyższych: pogadanka o uprawie roli pod oziminy i pod jare zboża.	"	51	Przeгляд gospodarstw w domach i w polu, trokar.	Na wykładzie byli obecni p. Orłoś administrator folwarku i p. Kosiej nauczyciel.
55	Olchowiec.	Jak wyżej.	"	42	Jak wyżej.	Obecny ks. Jaremo-wicz proboszcz gr. k.

56	Wołoszczyzna.	Jak wyżej.	ruski	44	Przegląd gospodarstw włościańskich, użycie trokara na wzdęciu u bydła.	Obecny nauczyciel miejscowy p. Hummel.
57	Podmanasterz.					W gminie tej wykładu nie było, a to z powodu, że w miejscu nie zastałem ani wójta, ani księdza, w szkole zaś jest nauczycielka, która sprawą tą nie mogła się zająć. Ja też nie mając gdzie pomieścić się, ażeby wyczekać powrotu wójta lub księdza, musiałem odjechać.
58	Budków.	Nawozy, surogaty podściółki, uprawa roślin pastewnych, szczegółowa uprawa koniczyzny, kaniańka, wzdęcie, wybór nasienia i kartofli do sadzenia.	ruski	44	Przegląd gospodarstw włościańskich, użycie trokarni na wzdęciu u bydła.	Obecny na wykładzie p. Crajkowski nauczyciel.
59	Stare sioło.	Jak wyżej.	poliski	36	Przegląd gospodarstw włościańskich.	Z inteligencyi miejscowej był na wykładzie p. Tenczarski, właściciel większej realności.

Razem pouczeń 61 wobec 2.003 słuchaczy.

Wykaz wykładów, pouczeń i demonstracji

przeprowadzonych przez krajowego instruktora mleczarstwa p. Dra Massalskiego

w roku 1895.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecnych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
1	Tarnopol.	W czem instruktor mleczarstwa może być producentem mleka pożyteczny, projekt kursów mleczarstwa w Tarnopolu.	polski	20	Pouczenie połączone z demonstracją, jak można otrzymać na centrifuży śmietankę lub mleko dowolnej tłustości.	Na posiedzeniu oddziału Towarzystwa gospodarskiego.
2	Lwów.	O sposobach użycia centrifygi Lefeldta, by podczas ruchu nie bryzgała i wydawała śmietankę gęstą lub rzadką wedle potrzeby.	"	4	Jak wyżej.	
3	Kraków.	Jak wyżej.	"	4	Jak wyżej.	
4	Cieszyn.	O sposobach robienia masła nie psującego się, jak robić masło doborowe, tudzież wykazywanie błędów w dotychczasowej praktyce po- pełnianych.	"	4		
5	Lipniki (koło Mościsk).	Jak wyżej.	"	2		
6	Lwów.	Sposób użycia centrifygi.	"	3	Demonstracja z centrifygą.	

7	Jureczkowce (koło Dobromila).	Pouczenia o użyciu centryfugi Lefeldtowskiej wykazanie jej wad i zalet, sposoby regulowa- wania maszyny.	"	3	Jak wyżej.
8	Trzcianiec (koło Dobromila).	Jak wyżej, prócz tego nauka o wyrobie masła.	"	2	Jak wyżej.
9	Kraków.	Prócz pouczeń o najważniejszych sprawach mleczarstwa, także wykład o korzyściach kar- mieniu krów dojnych makuchami w porówna- niu z otrębami.	"	40	
10	Łyczana.	O potrzebie kontroli mleka w miastach i spo- sobach, jak ją przeprowadzać należy, o uży- ciu centryfugi Lefeldta z pouczeniem prak- tycznem.	"	3	Centryfuga Lefeldta była w ruchu.
11	Łwów.	Pouczenie jak używać centryfugi Lefeldta, zalecając równocześnie zakupienie gniotow- nika do masła, by uzyskać produkt lepszy. Pouczenie o użyciu gniotownika.	"	10	
12	Kraków.	Głównie pouczenia o użyciu centryfugi, prócz tego udzielanie wskazówek i wyjaśnień w róż- nych sprawach mleczarskich zgłaszającym się osobom.	"	8	Pouczenie poparte de- monstracyami prak- tycznemi. Centryfuga Lefeldta była w ruchu.
13	Wierchnia p. Kałusz.	Udzielanie informacji o handlu masłem, o pa- kowaniu masła i gdzie je najkorzystniej sprze- dać można.	"	1	
		Pouczenie o użyciu centryfugi Lefeldta, wy- kład o wyrobie masła.	"	3	Centryfuga była w ruchu.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obcych	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
14	Leszczowate p. Lisko.	O użyciu i obchodzeniu się z centryfugą Le-felda.	polski	3	Centryfuga była w ruchu.	Zachęcenie włościanie zakupili centryfuge.
15	Kyczana p. Nowy Sącz.	Jak wyżej.	„	4	Jak wyżej.	
16	Żarniska p. Gródek.	O użyciu różnych aparatów mleczarskich, głównie: centryfugi, maślnicy i gniotownika.	„	10	Puszczono centryfuge w ruch i pracowano maślnicą i gniotownikiem.	Założył mleczarnię dla p. Weigla i udzielił wskazówek, w jaki sposób najlepiej przewozić mleko do Lwowa, — zbudował i urządził wielką lodownię.
17	Kraczyń.	Pouczenie o użyciu maślnicy Victoria.	„	4		
18	Ostrówek p. Mielec.	O spółkach mleczarskich, analiza mleka za pomocą ap. Gerbera.	„	1	Analiza mleka aparatem Dra Gerbera.	
19	Horodenka.	Kurs mleczarstwa z doświadczeniami dla uczniów szkoły niż. rolniczej.	„	29		13 wykładów.

20	Lwów.	O sprzedaży nabiału w ogóle.	"	1	
21	Żorniska p. Gródek.	O użyciu centryfugi i transporcie mleka z okolic Gródka, do Lwowa.	"	2	Demonstracye na aparatach znajdujących się w mleczarni.
22	Ostrówek p. Mielec.	Ułożenie projektu i kosztorysu założyć się mającej tam z inicjatywy instruktora mleczarni spółkowej.	"	1	
23	Kraków.	O aparatach w gospodarstwie nabiałowym używanych, gdzie takowe nabywać i jak zastosować w praktyce.	"	2	Centryfuga była w ruchu.
24	Przeworsk.	O sprzedaży masła.	"	1	
25	Łaszki.	O spółce mleczarskiej.	"	1	
26	Wirylów.	Jak wyżej.	"	2	
27	Krościenko.	Jak wyżej.	"	1	
28	Haczów.	O transporcie mleka.	"	1	
29	Leszczówek.	O działaniu centryfugi.	"	1	
30	Żorniska.	Jak wyżej.	"	3	

Prócz zajęć tu wskazanych zajmował się redakcją Gazety mleczarskiej, sprawą handlu nabiałem i był pomocnym producentem przy sprzedaży masła.

L. porz.	Miejscowość	Przedmiot wykładu	Język wykładowy	Ilość obecných	Czy zostały przeprowadzone praktyczne demonstracje i jakie?	U w a g i
31	Krościenko koło Krosna.	Praktyczny wyrób śmietanki i masła za pomocą centrifyugi i masziny Victoria.	polski	10		
32	Nowy Sącz.	Cały kurs praktyczny fabrykacyi masła, t. j. teoria połączona z doświadczeniami i praktyką. Oddzielanie śmietanki na centrifyudze i wyrób masła w masziny Victoria.	"	40		Urządzony staraniem p. Żnk Skarszewskiego z Kyczanym.
33	Dobra.	O korzyściach mleczarń zbiorowych.	"	1		
34	Żorniska.	Obchodzenie się z centrifyugą Lefeldta.	"	4		Z przyczynny instalacyi nowej centrifyugi.
35	Kraków.	O urządzeniu mleczarni miejskiej.	"	1		

Razem pouczeń 35 wobec 227 słuchaczy.

Zestawienie ogólne.

P. Bolesław Gurski	udzielał pouczeń w 41 miejscowościach	wobec 1.952 słuchaczy
P. Karol Mielecki	" " " " " " " " " " " "	" 1.563 "
P. Witold Traczewski	" " " " " " " " " " " "	" 2.735 "
P. Seweryn Wiśniewski	" " " " " " " " " " " "	" 2.003 "
P. Dr. Massalski	" " " " " " " " " " " "	" 227 "

Razem pouczeń w 245 miejscowościach wobec 8.470 słuchaczy